

BILAGA 3

MILJÖUTMANINGAR FÖR SKÅNE

Detta dokument utgör en bilaga till det regionala åtgärdsprogrammet för miljömålen 2022-2025, Tillsammans för ett hållbart Skåne, och lyfter fram regionala miljöutmaningar inom prioriterade åtgärdsområden i programmet. För information om miljötillståndet i Skåne och den regionala uppföljningen av miljö kvalitetsmålen hänvisas till www.skanesmiljomal.info.

Viktiga miljöutmaningar för ett långsiktigt hållbart Skåne är minskad klimatpåverkan från transporter, byggande och konsumtion, anpassning till pågående klimatförändringar, ökad självförsörjningsgrad och hållbar produktion av energi, livsmedel och material, hantera konkurrensen om mark i takt med bland annat tätortsutveckling, utvecklad transportinfrastruktur, stärkt grön infrastruktur och möjligheter till rekreation, hushållning med vattenresurser och en omställning till en biobaserad och giftfri cirkulär ekonomi.

Ett attraktivt Skåne med goda livsmiljöer för alla

Länets befolkning ökar med omkring 1 procent om året. Vid årsskiftet 2019/2020 var vi 1,4 miljoner skåningar. Befolkningen ökar i praktiskt taget samtliga av länets 33 kommuner och förväntas fortsätta öka med drygt 100 000 personer fram till år 2030.¹ Samtidigt redovisar majoriteten av länets kommuner en brist på bostäder.² Den ökande befolkningmängden ställer krav på ytterligare tätortsexpansion och infrastrukturutbyggnad, framförallt i de västra delarna av länet och runt våra större städer och samhällen. Detta leder till stor konkurrens om mark i attraktiva, ofta centrala lägen i tätorter. Att bygga många nya bostäder på relativt kort tid och samtidigt skapa livsmiljöer av god kvalitet är en utmaning för Skånes utveckling.

Mer än hälften av de nya bostäderna i Skåne förväntas tillkomma genom förtätning av befintlig bebyggelse.³ Utöver fler bostäder och verksamhetslokaler i centrala lägen, kan förtätning bidra till effektivare användning av mark och teknisk infrastruktur och ett utökat underlag för kollektivtrafik och närservice. Samtidigt är det nödvändigt att skapa goda livsmiljöer genom att hantera frågor kring luftkvalitet, buller, förorenad mark, risker för olyckor, tillgång till grönområden, lokalt omhändertagande av dagvatten, med mera.

1 Region Skåne, 2020, Skånes befolkningsprognos 2020-2029.

2 Länsstyrelsen Skåne, 2020, Regional bostadsmarknadsanalys för Skåne 2020, rapport 2020:20.

3 Region Skåne, 2020, Regionplan 2022-2040, samrådshandling.

Befolkningen ökar med 1 procent om året.

Foto: Most Photos

Grundläggande förutsättningar för en hållbar och jämlik livsmiljö är bland annat tillgång till ett tryggt boende med en hälsosam inomhusmiljö, att känna tillhörighet och leva i en omhändertagen närmiljö med god luftkvalitet och utan störande buller. Det handlar också om att vardagslivet ska fungera med tillgång till service, arbetsplatser, skolor, kollektivtrafik, offentliga platser och grönområden. Beroende på till exempel socioekonomiska skillnader, kön, funktionsnedsättning och ålder ser människors vardag och livsvillkor olika ut. Alla människor ska ha samma möjlighet att leva i och kunna använda sig av olika miljöer i staden.

Det är många olika miljömässiga och sociala aspekter som behöver beaktas i den fysiska planeringen. Därför är det viktigt att involvera de kompetenser som redan finns i kommunens organisation inom dessa områden. En annan viktig förutsättning är att involvera människor som berörs genom inkluderande medborgardialoger i ett tidigt skede.

Hållbara och effektiva transporter

Transporterna står för den största andelen av växthusgasutsläppen i Skåne.⁴ Trots att utsläppen har minskat med 19 procent sedan år 2010, är det långt kvar till målet för transportsektorn om 70 procents minskning till år 2030. Andelen fordon drivna av el eller förnybara bränslen måste öka, vilket bland annat kräver

⁴ RUS, Nationella emissionsdatabasen.

en utbyggnad av laddinfrastrukturen i länet. Samtidigt måste samhället bli mer transporteffektivt. En funktionsblandad bebyggelsestruktur bidrar till att människors behov i högre grad kan tillgodoses i närområdet vilket dämpar transportbehovet.

Det är angeläget att i ökad utsträckning prioritera en samhällsstruktur med goda möjligheter att gå och cykla samt resa med kollektivtrafik i stället för med personbil. Det ska vara enkelt att välja miljövänliga och energieffektiva transportsätt för att nå skolor, arbetsplatser, grönområden och andra viktiga målpunkter. Yteffektiva transportsätt som gång, cykling och kollektivtrafik bidrar till ökad framkomlighet i städerna, minskade utsläpp av växthusgaser, partiklar och andra luftföroreningar, mindre buller och förbättrad folkhälsa. Eftersom kvinnor, ungdomar och grupper med lägre inkomster i större utsträckning använder sig av kollektivtrafik är ett välutvecklat kollektivtrafiksystem också en bra investering för jämställdheten och jämlikheten. Restriktioner under Coronapandemin har fått konsekvenser för kollektivtrafikresandet med ett kraftigt minskat resande, men det långsiktiga målet är att öka kollektivtrafikens andel av de motoriserade resorna i länet.⁵

Godstransporterna förväntas fortsätta öka som en följd av fortsatt urbanisering, förändrade logistikkedjor och ökad e-handel. Ökad användning av cykel och eldrivna fordon tillsammans med ökad samordning, bättre ruttplanering, större fyllnadsgrad och anpassade tider för transporter kan bidra till att effektivisera godstransporterna.

Hållbart byggande, förvaltning och materialförsörjning

Bygg- och fastighetssektorn står för 21 procent av de totala växthusgasutsläppen och 35 procent av allt genererat avfall i Sverige, samt en betydande del av användningen av hälso- och miljöfarliga kemikalier.⁶ Det finns stora möjligheter att minska miljö- och klimatpåverkan från nya byggnader genom hela byggprocessen, från att välja klimatneutrala och hälsosamma byggmaterial, minska spill och avfall vid byggnation, öka användningen av miljöanpassade arbetsmaskiner och fordon, till byggnadens driftskede och förvaltning. Byggnader har också goda förutsättningar att bidra till lokal elförsörjning genom solceller och energilagring samt binda in kol genom ökad användning av trämaterial.

En utmaning framöver är ökade krav på cirkularitet och att ta vara på den effektiviseringspotential som finns i befintliga byggnader. Oavsett en kraftig ökning av bostadsbyggandet kommer majoriteten av fastighetsbeståndet år 2025 bestå av idag befintliga byggnader. Bevarande, renovering och omvandling av byggnader är därför en viktig del av ett klimatsmart och cirkulärt byggande, och kan även bidra

⁵ Region Skåne, 2017, Strategi för ett hållbart transportsystem 2050.

⁶ Naturvårdsverket, 2021, Miljömålen, Årlig uppföljning av Sveriges nationell miljömål 2021 – Med fokus på statliga insatser, rapport 6968.

till att bevara och utveckla viktiga kulturmiljövärden. Vid renovering finns också möjlighet att inventera förekomsten av hälso- och miljöskadliga byggnadsmaterial och att ersätta dessa med sunda alternativ.

Insatser krävs för att uppnå både förbättrad energiprestanda och åtgärda renoveringsbehovet i delar av det befintliga byggnadsbeståndet av flerbostadshus. Här kan kommunernas bostadstillsyn vara ett verktyg för att upptäcka fastigheter med ett stort renoveringsbehov och ställa krav på åtgärder för en hälsosam boendemiljö. I ett socialt perspektiv är det dock viktigt att en omfattande renovering inte fördyrar boendekostnaderna i den utsträckning att ekonomiskt svagare grupper tvingas flytta från sina befintliga bostäder.

Det ökade behovet av bostäder och planerade investeringar i infrastruktur medför en stor utmaning att få fram tillräckligt med ballastmaterial för länets behov. Material transporteras från täkter till byggen av bostäder och infrastruktur, samtidigt som byggprojekten genererar överskottsmassor som ofta transporteras bort för deponering. Denna linjära process ger upphov till ineffektiva transporter, ett stort uttag av ballast och platsbrist i deponier. Mot bakgrund av att byggbehovet i länet är störst i de västra delarna där förutsättningarna för uttag av ballast är ogynnsamma, är det nödvändigt att tänka strategiskt vad gäller materialförsörjning. Det är önskvärt med resurshushållning av bergmaterial, återbruk av massor, minskad mängd transporter samt en minskad användning av naturgrus. En ändamålsenlig materialförsörjning som innehåller dessa beståndsdelar kan bidra till en hållbar samhällsbyggnad och minskat behov av tunga transporter i länet.⁷

Trygg elförsörjning

Den regionala elproduktionen i Skåne matchar inte användningen. Skåne är till stor del beroende av eltillförsel från andra delar av Sverige och från våra grannländer. Detta ställer krav på att överföringskapaciteten hos transmissionsnätet och övrig elproduktion är tillräcklig för att förse länet med den el som behövs. Under senare år har risken för kapacitetsbrist i elnäten och lokal effektbrist uppmärksamats i samband med större stadsutvecklingsprojekt och utbyggnad av produktionskapacitet inom tillverkningsindustrin. Risken för kapacitets- och effektbrist kan bromsa utvecklingen mot ökad elektrifiering av industri- och transportsektor som är en viktig del av energiomställningen och bidrar till minskad klimatpåverkan. Den snabba digitaliseringen av samhället har också förutsättningar att bidra till minskad miljöpåverkan, men ökar kraven på trygg och förnybar elförsörjning i Skåne.

I de scenarier som tagits fram kan länets elanvändning komma att öka med cirka 1,5 TWh till 2030 och knappt 3,5 TWh till 2040. Skåne har därför ett stort behov av mer fossilfri elproduktion som bland annat behövs för att minska elpriset i södra elområdet såväl som risken för kapacitetsbrist i elnäten. Skånes förny-

⁷ Länsstyrelsen Skåne, 2020, Slutrapport Klimatsmarta masstransporter.

Lillgrundens vindkraftpark.

Foto: Most Photos

bara elproduktion motsvarar idag cirka 20 procent av den totala elanvändningen i länet⁸. Vindkraften står för mer än hälften av elproduktionen⁹ (1,6 TWh 2019¹⁰). Det finns ett ökat intresse för nysatsning på vindkraft, framförallt havsbaserad. Vinden kan stå för hälften av Skånes elanvändning, men då krävs politiska prioriteringar samt effektivare tillståndsprocesser. Solelen i Skåne ökar snabbt. Under 2019 byggdes 2 939 anläggningar och soleffekten i Skåne uppskattas till 113 MW¹¹. Det finns ett ökande intresse för att etablera stora solcellsparker. Här kan målkonflikter uppstå vid markförläggning av solkraftsanläggningar, framförallt på jordbruksmark. Graden av självförsörjning av el är inte bara en resurs- eller näringslivsfråga utan även en långsiktig säkerhetsfråga för Skåne.

Arbetet för en trygg elförsörjning behöver ske i samverkan mellan alla inblandade aktörer och på olika nivåer i samhället. Viktiga områden är förstärkning och utbyggnad av elnäten, ökad lokal planerbar elproduktion, utveckling av metoder och teknik för flexibel elanvändning och lagring samt rutiner och verktyg för samverkan och planering för att få mer tillförlitliga elförbrukningsprognoser och nätutvecklingsplaner. Vidare är det viktigt att kommunerna tidigt i den fysiska planeringen samverkar med lokalnätsägare och energibolag när nya bostadsområden och företagsetableringar planeras.

8 Länsstyrelsen Skåne, *Ett klimatneutralt och fossilbränslefritt Skåne. Klimat- och energistrategi för Skåne*, Rapport 2018:17.

9 SCB, KRE: *Elproduktion och bränsleanvändning (MWh), efter län och kommun, produktionssätt samt bränsletyp*. År 2009 – 2018. [Här är länk till källan](#).

10 Energimyndigheten, *Antal verk, installerad effekt och vindkraftsproduktion per län, år 2003-2020*. [Här är länk till källan](#).

11 Energimyndigheten, *Antal nätanlutna solcellsanläggningar och installerad effekt (MW) fördelat på län och år*. [Här är länk till källan](#).

Anpassning till ett förändrat klimat

Vi ser redan effekterna av klimatförändringarna och vilken påverkan de kan ha på olika delar av vårt samhälle. På grund av Skånes utsatta läge med kust på tre sidor om länet och en stor del av landskapet lågt liggande, så finns det risker kopplade till havsnivåhöjning och översvämningar. Översvämning kan orsakas av såväl kraftigt regn, som direkta eller indirekta effekter av stigande hav. Flera olika områden, samhällsfunktioner och verksamheter riskerar att påverkas av översvämning – infrastruktur och tätorter, framkomlighet, frisättning av föroreningar, saltvatteninträngning och ökad smittspridning. Kraftig nederbörd innebär också en risk för dricksvattenförsörjningen i Skåne. Höga temperaturer och torka kan påverka dricksvattnets kvantitet och kvalitet. Extrem värme och värmeböljor är en utmaning som påverkar människors hälsa.¹²

Det är viktigt att arbeta med de konsekvenser som varmare klimat och ökade nederbörds mängder kan få för jordbruket och för de ekosystem och arter som är unika för Skåne. Det finns ett behov av att bygga upp vattenlagringskapacitet hos Skånes jordbrukare då tillgången till vatten avsevärt försämrats under långa perioder av torka de senaste åren.

Bebyggelse ska lokaliseras till mark som är lämplig för ändamålet med hänsyn till risk för översvämning. Ny sammanhållen bebyggelse, större riskobjekt eller bebyggelse med samhällsviktig verksamhet bör som grundregel lokaliseras över beräknad högsta nivå för sjöar och hav eller nivån för beräknat högsta flöde i vattendrag. Naturbaserade lösningar behöver användas i större utsträckning vid klimatanpassning av kustzonerna, samtidigt som reträttmarker behöver avsättas för värdefulla naturmiljöer och arter knutna till strand- och kustzonen.

Det finns ett stort behov av magasineringsmöjligheter för det dagvatten som alstras vid exploatering. Flera skånska tätorter har redan idag stora problem att hantera dagvatten vid kraftig nederbörd. För att klara utmaningarna behöver lokalt omhändertagande av dagvatten främjas och arealen grönytor öka i tätorterna. Samtidigt bidrar dessa insatser till stadsgrönska, ett gynnsamt lokalklimat och biologisk mångfald. Även satsningar på att återskapa våtmarker längs med vattendrag som leder till städerna kan bidra till att utjämna kraftiga vattenflöden.

Främja biologisk mångfald och grön infrastruktur

I tätbefolkade Skåne är 4,2 procent av landytan strikt naturskyddad i form av naturreservat och nationalparker. Ytterligare mark, motsvarande cirka 10 procent av landytan, har ett viss skydd från exploatering genom Natura 2000, strandskydd, generella biotopskyddet, naturvårdsavtal, landskapsskyddsbestämmelser och områdesbestämmelser. Skåne har därmed en del kvar att göra för att uppnå

¹² Länsstyrelsen Skåne, 2020, Regional handlingsplan för klimatanpassning för Länsstyrelsen Skåne 2020–2024, rapport 2020:03.

målet om att minst 20 procent av Sveriges land- och sötvattensområden ska skyddas.¹³ Utöver det behöver Skåne bidra till att uppfylla ambitionerna i EU:s biodiversitetsstrategi om att skydda 30 procent av EU:s land- och havsområden.¹⁴

Naturskyddade områden innehåller ofta även viktiga kulturmiljövärden. Ett normalt år lockas över tre miljoner besökare till länets tre nationalparker och över 350 naturreservat, för att uppleva Skånes rika natur. Till detta kommer fornlämningar och skyddad bebyggelse som många gånger utgör lokala och regionala besöksmål. Detta bidrar i sin tur till regional tillväxt genom utveckling av lokalt näringsliv och landsbygd, samt att bibehålla Skåne som en attraktiv region att verka i. Arealen tillgänglig natur för rörligt friluftsliv i de västra och sydvästra delarna av länet är lägst i landet.

Exploatering, storskaligt jordbruk och det moderna skogsbruket har lett till att de mosaikartade miljöer som gynnar den biologiska mångfalden endast finns kvar som små isolerade fragment i landskapet. Dessutom är Skåne tätbefolkat och har många spridningsbarriärer på grund av bebyggelse, vägar och järnvägar. Arterna får därmed svårt att röra sig mellan de kvarvarande livsmiljöer som de är beroende av. Små isolerade populationer blir också känsligare för förändringar eftersom de består av färre individer med begränsad genetisk variation. Flest hotade arter finns i jordbruks- och skogsmark.

Ökad mekanisering och effektivisering samt konstgödsel- och kemikalieanvändning har förändrat hur vi brukar och använder mark- och vattenmiljöer. Antalet aktiva jordbrukare blir allt färre, vilket är ett hot mot de många skånska arter som är knutna till ett brukat och mer varierat landskap. Det moderna skogsbruket har lett till att äldre blandskogar och tallskogar har ersatts av granmonokulturer, samtidigt som lövskogarna har blivit tätare och mer ensartade. Skogar med gamla grova träd, död ved och luckighet är viktiga livsmiljöer för många hotade eller utrotade arter. Sådana skogsmiljöer finns nu bara kvar i små och isolerade områden.

Torrläggning av landskapet gjordes för att öka arealen odlingsbar mark. Sedan mitten av 1800-talet har sjöar sänkts, vattendrag rätats ut och våtmarker dikats ut. Detta har påverkat till exempel groddjur och fåglar negativt.

I haven har överfiske och bottentrålning utarmat fiskebestånden och den marina biologiska mångfalden. På grund av bland annat dikning och trålning finns bara mindre områden med opåverkade bottenmiljöer kvar. Många vattendrag påverkas också av barriärer som vattenkraftverk och dämmen.

Den pågående klimatförändringen och ökad rörlighet av människor och varor innebär att arter sprids från sina naturliga miljöer i en aldrig tidigare skådad

¹³ Regeringen, 2014, Etappmål för biologisk mångfald och ekosystemtjänster, Regeringsbeslut M2014/593Nm.

¹⁴ EU-kommissionen, 2021, EU Biodiversity Strategy for 2030: Bringing nature back into our lives.

omfattning. Endast någon procent av de främmande arter som förs till nya platser blir invasiva, men i dessa fall sprider de sig oerhört snabbt och tränger undan många inhemska arter. Detta utgör ett av de största hoten mot den biologiska mångfalden. All internationell erfarenhet visar att det bara är i ett mycket tidigt skede som det är kostnadseffektivt och möjligt att stoppa en invasiv art. Vi behöver därför avsätta resurser till ökad information om att stoppa införsel och handel samt ökade resurser för att bedriva tillsyn och utrota invasiva främmande arter som fått fäste i länet.

Bekämpningsmedel, konstgödsel, vatten- och luftföroreningar påverkar den biologiska mångfalden var för sig, men också tillsammans. Hur olika föroreningar interagerar med varandra, den så kallade cocktaileffekten, är i dagsläget dåligt kartlagd. Försurningen har förändrat såväl mark- som vattenmiljöer under lång tid. Detta är mest uttalat i de norra delarna av Skåne.

För att lyckas med att bevara biologisk mångfald och ekosystemtjänster, som även är en tillgång för den skånska turismnäringen och friluftslivet, behöver vardagslandskapet stödja värdekärnor och värdetrakter. Markanvändningen som står för den största negativa påverkan på utvecklingen av biologisk mångfald. Regional samsyn och samplanering mellan samtliga aktörer som nyttjar naturens resurser i landskapet krävs om ekosystemen ska nyttjas hållbart. Vi behöver skapa en grönblå infrastruktur som fungerar för de arter som lever i det skånska landskapet. Idag är många arters livsmiljöer fragmenterade och isolerade vilket försvårar arters naturliga spridning.

Vidare krävs riktad skötsel av utpekade habitat i länet för att de ska uppnå gynnsam bevarandestatus. Detta gäller framförallt länets gräsmarker och dynhabitat. Vi behöver också arbeta för att bibehålla vattnet i naturliga miljöer såsom våtmarker, fuktsvackor, meandrande vattendrag, oreglerade sjöar i landskapet för att återskapa naturliga habitat för de arter som är knutna till fuktigare och blöta miljöer och stärka ekosystemen så att ekosystemtjänsterna kan upprätthållas. Andelen formellt skyddad terrester mark samt limniska och marina miljöer behöver öka, samtidigt som vi behöver skydda och tillgängliggöra tillräckligt med tätortsnära natur för länets invånare. I detta sammanhang är det också viktigt att arbeta för att öka allmänhetens kunskap om grundläggande ekologi för att underbygga att det ”ska vara lätt att göra rätt” i landskapet.

Rikt friluftsliv och möjligheter till rekreation

Intresset för friluftsliv och vistelse i den skånska naturen har ökat kraftigt under Coronapandemin, vilket gynnar folkhälsan men har ökat belastningen på länets naturområden. För att möjliggöra fortsatt utveckling av besöksnäring och friluftsliv utan att skada bevarandevärdena i länets naturområden behöver besöksnäringen spridas till fler områden i länet, vilket också bidrar till näringslivs- och landsbygdsutveckling.

Friluftslivet bidrar till många aspekter som är positiva för samhällsutvecklingen, så som välbefinnande, hälsa, sysselsättning och regional utveckling. En stor del av vardagsfriluftslivet utövas i det tätortsnära natur- och kulturlandskapet. Tätortsnära natur har därför en särskild betydelse i detta sammanhang eftersom många människor bor eller arbetar i tätorter. Närheten till ett grönområde är särskilt viktigt för grupper som barn, äldre eller funktionshindrade som har svårare att ta sig ut eller förflytta sig långa sträckor. Grönytor har en reglerande inverkan och dämpar effekterna i staden av klimatförändringarna. Grönytorna ökar även den biologiska mångfalden, dämpar buller, bidrar till omhändertagande och rening av dagvatten, samt ger möjligheter för rekreation. Tätortsnära natur bidrar till städernas och samhällens attraktivitet både för medborgare och besökare. Skåne har låg andel allemansrättsligt tillgänglig mark i jämförelse med övriga län i Sverige. Kommuner har en viktig roll när det gäller att tillgodose medborgarnas behov av tätortsnära natur och öka tillgängligheten till naturområden, stränder och vattendrag. Den tätortsnära naturens koppling till övrig grönstruktur och omgivande landskap har betydelse för såväl ekologiska samband som rekreationsvärden.

Hållbar förvaltning av hav, sjöar och vattendrag

Ingen övergödning

Övergödningen har minskat, men är fortfarande ett av de största miljöproblemen i länet och majoriteten av Skånes vatten är kraftigt påverkade av övergödning. Totalt står jordbruket för den största delen av näringstillförseln, men även avloppsreningsverk och enskilda avlopp bidrar med kväve och fosfor. Majoriteten av vattendragen, sjöarna och kustvattnen i Skåne uppnår inte god status med avseende på näringsämnen enligt EU:s Ramdirektiv för vatten. Skåne är ett jordbruksintensivt län och det krävs fortsatta åtgärder för att minska näringsämnesläckage. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att det inte går att odla mark helt utan utsläpp. Övergödningen är även starkt sammankopplad med den fysiska påverkan på våra vatten. Insatser för att fördröja vattnets väg ut mot havet och för att skapa större vattenmagasin i landskapet är viktiga åtgärder för att minska övergödningen.

Det extremt torra vädret år 2018 har visat på behovet av att anlägga bevattningsdammar i jordbrukslandskapet. Om dräneringsvatten leds till bevattningsdammar uppkommer en naturlig recirkulation av växtnäring, och om man genom bevattning kan höja skörden finns här en stor potential att minska växtnäringsförluster, inte minst under extrema torrår.

Den långa uppehållstiden för vattnet i Östersjön, upp till 30 år, gör att de näringsämnen som belastar havet stannar kvar under lång tid. I Östersjön och även i många sjöar läcker bottarna historisk fosfor. Goda bestånd av stora rovfiskar är

Dalshult sjö.

Foto: Most Photos

viktiga för att balansera ekosystemen och motverka övergödningseffekter. Dessvärre har främst fiskeförvaltningen utarmat dessa bestånd i Östersjön och därmed även deras viktiga ekosystemfunktioner.

Levande sjöar och vattendrag i Skåne

De flesta sjöar och vattendrag i Skåne är påverkade av exploatering, rensningar, vattenuttag, övergödning eller bekämpningsmedel. Endast 17 procent av länets vattenförekomster uppnår därför god ekologisk status enligt EU:s *Ramdirektiv för vatten*. Skånes ytvatten är mycket hårt påverkade av markanvändningen. Intresset för vattennära boende är högt och strandområden exploateras. Detta tillsammans med att andelen hårdgjorda ytor ökar gör att förutsättningarna för översvämningsskontroll försämras. Rensning, dikning, bevattningsuttag, brist på funktionella skyddszoner och vattenkraft är de största hoten. Det behövs bland annat ökat skydd av värdefulla vatten, etablering av skyddszoner och svämområden samt anpassnings- och kompensationsåtgärder vid särskilt värdefulla vattenanknutna kulturmiljöer

Grundvatten av god kvalitet

I Skåne har grundvattennivåerna legat under de normala under 2019-2020. Skåne är ett tätbefolkat och jordbruksintensivt län och mycket grundvatten används för bevattning, dricksvattenproduktion och industriändamål, som i vissa områden leder till konkurrens om vattnet. Grundvattenanvändningen i områden med risk för överuttag behöver minska till exempel genom bättre bevattningsteknik,

anläggning av bevattningsdammar, effektivare vattenanvändning i industriprocesser, återanvändning av avloppsvatten och minskat läckage i ledningsnätet för att säkerställa en hållbar grundvattenanvändning.

För att trygga tillräcklig kvantitet och god kvalitet av grundvatten krävs också skydd av de områden som håller dessa resurser. Kvalitetsproblemen i grundvatten hänger ihop med en stor näringsbelastning men även stor sårbarhet med delvis genomsläppliga jordar och otillfredsställande vattenskydd. Det finns omkring 150 vattenskyddsområden i Skåne varav cirka 80 procent inrättades före miljöbalken trädde i kraft. Inrättandet av nya vattenskyddsområden och revidering av befintliga områden och föreskrifter behöver därför påskyndas. Grundvatten behöver beaktas och ges större tyngd inom samhällsplanering, tillsyn, tillståndsgivning och vattenförvaltning. En ny regional vattenförsörjningsplan är ett viktigt bidrag för att säkerställa en långsiktigt hållbar vattenhushållning i Skåne.

Hav i balans samt levande kust och skärgård

I Skåne havs- och kustmiljön kvarstår problemen med övergödning, svaga fiskbestånd, obalans i ekosystem, gifter, skräp och exploatering. Det är nödvändigt att fisket miljöanpassas och områdesskydden blir fler och bättre. Även utsläpp och fysisk påverkan behöver minska och fokuset på åtgärder och övervakning öka. Relativt stora delar av Skånes havsområden har någon form av skydd, men det krävs fler och bättre skydd för att skapa representativa och sammanhängande skyddsområden med funktionella regleringar baserade på värden, potential och hot.

I östra Östersjön finns nu bara spillror kvar av det skånska fiske och torskbeståndet har i det närmaste kollapsat. Såväl torskbeståndet som dess viktigaste föda, sill och skarpsill, bör ges återhämtningstid genom tillräckligt långa fiskestopp i delar av Östersjön. Framför allt beror situationen för fisket på små fångster, omfattande salskador, ökande parasitmängder och låga priser. Hanöbukten sticker särskilt ut med svagt fiske, men även fisket på Skånes sydkust är drabbat. Öresund är inte opåverkat men är fortsatt Skånes mest välmående havsområde. Det är positivt att grå- och knobbsäl har nått livskraftiga bestånd. Det är dock viktigt att lösa de medföljande konflikterna med fisket, då yrkesfisket har få utövare och låg lönsamhet samt flera svaga fiskbestånd.

Kulturlämningar under vatten skadas löpande av trålning och spökgarn, men det finns allvarlig kunskapsbrist om undervattenslämningar. Även stigande havsnivåer och stranderosion kan skada kultur- och fornlämningar.

Inverkan på såväl grundområden som flera yttre havsmiljöer är stort från till exempel hamnutvecklingar, bryggor, kabeldragningar och ökat antal ansökningar om sandtäkter, utfyllnader och vindkraftparker. Effekterna från de olika fysiska påverkanstyperna ackumuleras ovanpå befintlig stress från uttag och utsläpp, och

Vårbruk i Skåne.
Foto: Most Photos

summan blir ännu större när grannländernas exploateringar räknas in. Dessa kumulativa effekter är svåra att beräkna, men behöver ges ökad betydelse i samhällsplanering och prövningsärenden.

Bevarande av jordbruksmark

I Skåne återfinns ungefär 16 procent av Sveriges jordbruksmark och länet består till nästan hälften av åker- och betesmark. Skåne står för 40 procent av landets totalskörd av de vanligaste spannmåls- och oljeväxtgrödorna samt potatis och sockerbeter. Skördarna av trädgårdsväxter kommer till nästan 70 procent från Skåne. Den goda jordmånen, det gynnsamma klimatet och den långa växtsäsongen ger marken dess produktionskapacitet. Vidare är de areella näringarna och livsmedelsindustrin en viktig del av Skånes näringsliv.¹⁵ Den skånska jordbruksmarken har stor betydelse för livsmedelsförsörjningen och utveckling av det regionala näringslivet.

Enligt miljöbalken får jordbruksmark inte bebyggas.¹⁶ Undantag kan få ske för överordnade väsentliga samhällsintressen, som inte kan lokaliseras någon annanstans. Enligt plan- och bygglagen ska mark- och vattenområden användas för det ändamål som områdena är mest lämpade för och *företräde* ska ges åt sådan användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning.¹⁷ Vikten av att bestämmelserna och skyddet av jordbruksmark iakttas är av avgörande för landets

¹⁵ Länsstyrelsen Skåne, 2015, Markhushållning i planeringen - Jordbruksmarken i Skåne, rapport 2015:27.

¹⁶ 3 kap. 4 § Miljöbalk, SFS 1998:808

¹⁷ 2 kap. 2 § Plan- och bygglag, SFS 2010:900.

säkerhet. Bebyggelsestrycket i Skåne är överlag högt och ett stort antal små åtgärder har en strategiskt negativ effekt för både en hållbar livsmedelsförsörjning och säkrandet av landets jordbruksmark.

Jordbruksmarken präglar det skånska kulturlandskapet och har många värden utöver produktion av livsmedel och energigrödor och kan påverka människors vilja att bo, verka och leva på en viss plats. Vidare har marken förmåga att buffra stora vattenflöden vid kraftiga regn och lagra in kol. Utan jordbruksmark som odlas och betande djur växer landskapet snabbt igen och flera arter riskerar att dö ut om marken inte brukas och bevaras. Ur ett socialt perspektiv har närheten till naturen, och särskilt öppna landskap, en positiv inverkan på människors hälsa och välmående. Trenden är att allt fler konsumenter väljer lokalproducerade och närodlade produkter. Småskaliga odlingar, gärna stadsnära, kan ge möjligheter till både integration och rehabilitering.

Kommunerna behöver i sin översiktsplanering ta större hänsyn till jordbruksmarken ur ett landskapsperspektiv och som produktionsresurs samt värde för olika ekosystemtjänster i strävan mot en långsiktig god markhushållning.

Hållbar livsmedelsproduktion

Det övergripande målet för den nationella livsmedelsstrategin¹⁸ är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala produktionen av livsmedel ökar, samtidigt som vi når relevanta miljömål. Strategin ska bidra till hållbar utveckling i hela landet, att skapa tillväxt och sysselsättning, att både konventionell och ekologisk produktionsökning stämmer överens med konsumenternas efterfrågan, att sårbarheten i livsmedelskedjan minskar samt en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel.

Livsmedelssektorn är viktig för Skåne, alla delar av livsmedelssystemet finns här och alla ingående aktörer är viktiga för att lösa våra klimat- och miljööutmaningar. Det är en utmaning att bibehålla en konkurrenskraftig och robust livsmedelskedja där produktionen ökar utan att klimatet, allmänna vattentillgångar eller den biologiska mångfalden påverkas negativt.

Skåne som är ett län med intensivt jordbruk har ett stort ansvar för att minska det svenska jordbrukets klimatpåverkan och att öka kolinlagringen i marken. Den stora delen av klimatpåverkan från jordbrukssektorn i Skåne är förknippade med djurhållning och gödselhantering. Jordbruket står för nästan 20 procent av de klimatrelaterade utsläppen i Skåne, främst utsläpp av klimatgaserna metan och lustgas. Genom att göra förändringar i växtföljd kan mullhalten i jorden på sikt öka. Detta bidrar till att kol lagras i marken och minskar samtidigt mängden koldioxid i atmosfären.

¹⁸ Regeringen, 2017, En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet, prop. 2016/17:104.

För att bibehålla förmågan att producera livsmedel, men också för ett effektivt utnyttjande av växtnäringen, har markbördigheten en avgörande roll. Med marbördighet menas markens förmåga att ge höga och säkra skördar år efter år. Markskötseln är avgörande för att bevara och öka markbördigheten. Viktiga moment är god dränering, begränsad markpackning, tillräcklig mullhalt, god växtföljd, gödsling balanserad mot grödans behov och neutralt pH. På alla dessa punkter finns stor potential till förbättring i skånskt lantbruk. Rådgivning och informationsinsatser är viktiga för att öka genomförandet av åtgärder inom dessa områden.

Skåne har en låg andel ekologisk produktion och en stor del av jordbruksarealen behandlas med växtskyddsmedel. Trots obligatoriska kurser och välutbildade lantbrukare finns det fortfarande ett stort behov av kunskap och information för att i framtiden både kunna ha en fungerande vattenförsörjning och en säker och bra produktion av livsmedel. Skåne är ett jordbruksintensivt län där påverkan från jordbruket, både vad gäller näringsämnen och bekämpningsmedel, är en betydande faktor. Dessa ämnen kommer oundvikligen, oberoende av hur skickligt de hanteras, att läcka till yt- och grundvatten i viss utsträckning. Sker dessutom något fel i hanteringen kan betydande mängder läcka ut.

I Sverige finns ett ökat intresse för självförsörjning av livsmedel bland annat som en förberedelse för framtida kriser. Vid en kris behövs tillgång till produktion, försäljning och varor till alla och här har den skånska livsmedelsproduktionen en avgörande roll att spela.

Ett rikt odlingslandskap och vattenhushållning

Uppemot hälften av de hotade arterna i Skåne är knutna till kulturlandskapet och många av dem till naturbetesmarker och slätterängar. För att gynna den biologiska mångfalden är det viktigt att jordbrukslandskapet inte överexploateras eller växer igen ytterligare. Trots många insatser hotas den biologiska mångfalden i Skåne idag av bland annat exploatering och intensiv markanvändning. Antalet småbiotoper och landskapselement har minskat liksom arealen betesmark, slätteräng samt åkermark. Det krävs samverkande insatser för landsbygdsutveckling för att stoppa den negativa trenden. Den viktigaste faktorn är aktiva lantbrukare och betande djur. I områden där det råder brist på betande djur behöver man höja kunskapen om olika skötselmetoder för ängs- och betesmarker.

Tillgång till vatten och fungerande dränering är en viktig förutsättning för att ta till vara jordbruksmarkens potential för att producera livsmedel för alla. Några år med torka och vattenbrist har lett till ett ökande intresse att nyttja våtmarkerna för bevattning och resulterat i att flera våtmarker nu anpassas för bevattningstag. Syftet är att hålla kvar vattnet i landskapet och avlasta yt- och grundvattenförekosterna vid bevattning. Med rätt utformning kan bevattningsvåtmarker bidra

Närproducerat
bättre för miljön.
Foto: Most Photos

till flera olika ekosystemtjänster, bland annat rening av näringsämnen, ökad biologisk mångfald, minskat läckage av näringsämnen från bevattnad åkermark och recirkulation av näringsämnen. Våtmarkerna kan också motverka översvämningssproblematik och bidrar till rekreativa värden.

Hållbar livsmedelskonsumtion

En hållbar livsmedelskonsumtion är en av huvudkomponenterna i livsmedelsystemet. Att livsmedelskonsumtionen bidrar till hälsa och en bra miljö, att maten är säker och att livsmedelssektorn klarar klimatförändringarna är avgörande för den nödvändiga omställningen till ett hållbart livsmedelsystem.

Skåne är Sveriges kornbod och en nationellt känd matregion med en stor primärproduktion. Både privata och offentliga konsumenter i Skåne efterfrågar alltmer produkter från den lokala marknaden med känt ursprung och hög kvalitet. Konsumtion av närproducerade livsmedel är ofta bättre för miljön, men också för den lokala ekonomin, än mat som transporterats långt. Skånes struktur och lantbruk gör att länet har goda förutsättningar för att öka andelen närproducerade livsmedel. I Skåne finns många utlandsfödda med kunskap och erfarenhet av andra matkulturer, vilket är en potential som bör beaktas för nya innovationer inom livsmedelsområdet.

Den totala köttkonsumtionen bör minska av framför allt klimatskäl men även av hälsoskäl. Köttkonsumtionen i Skåne ökade med 40 procent mellan år 1999 och

2018.¹⁹ Om andelen kött minskar i inköpen kommer hälsan att påverkas positivt eftersom många svenskar äter mer kött än vad Livsmedelsverket rekommenderar. Speciellt konsumtionen av charkprodukter kan öka risken för till exempel cancer och hjärt- och kärlsjukdomar.

Cirkulärt och resurseffektivt livsmedelssystem

För att skapa ett cirkulärt och effektivt livsmedelssystem behöver såväl innovationsarbete som forsknings- och utvecklingsarbete ta ett cirkulärt helhetsgrepp; från primärproduktion till avfall och tillbaka. Det är viktigt att försöka sluta kretsloppet av näringsämnen på ett sätt som är fritt från skadliga substanser, både mellan stad och land och mellan djur- och växtodlingsgårdar samt att ta hänsyn till att cirkulära flöden ser olika ut för olika produkter. Samverkan mellan de olika delarna i livsmedelssystemet behövs för att undvika att problem skjuts vidare i systemet.

Matsvinn uppstår i alla delar av livsmedelssystemet och i västvärlden uppstår den största mängden i försäljnings- och konsumentled. Mängden matavfall i Sverige utgör runt en miljon ton per år. Åtgärder behövs kring matsvinn som syftar till att öka resurseffektiviteten, höja innovationsgraden och öka samarbetet i livsmedelskedjan.

Det görs bedömningar inom lantbruksnäringen att lösningar och teknik för ökad miljömässig hållbarhet och resurseffektivitet redan finns men inte används i den utsträckning som är möjlig. Ett behov är därför att öka aktörernas möjlighet att nyttja hållbara lösningar. Det kan exempelvis lösas via utökade investeringsstöd till inköp av hållbar teknik och genom att låta hållbarhet vara ett urvalskriterium som ökar chansen att få stöd i flera stödformer.

Hållbar landsbygdsutveckling

Den skånska landsbygden kan erbjuda upplevelser både för den som söker lugn och ro och den som vill ha utmanande aktivitet. Skånes landsbygd har också ett rikt och varierat bestånd av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. För att klara framtidens miljöutmaningar, öka sysselsättningen och stärka tillväxten på landsbygden behöver samarbetet mellan olika näringar och kompetenser fortsätta utvecklas i Skåne. Genom samarbete på landsbygden kan synergieffekter uppstå som utvecklar näringslivet och skapar nya jobb. I detta sammanhang är lokalt engagemang och samarbete en viktig förutsättning för utveckling. Här kan Leader²⁰ vara ett bra verktyg för att bygga social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet genom att ta tillvara på styrkor och utvecklingsmöjligheter i lokalsamhället. Att människor har goda möjligheter att bo på landsbygden och bedriva verksamheter kopplade till landskapet är en förutsättning för flera av de värden och funktioner som landsbygden står för.

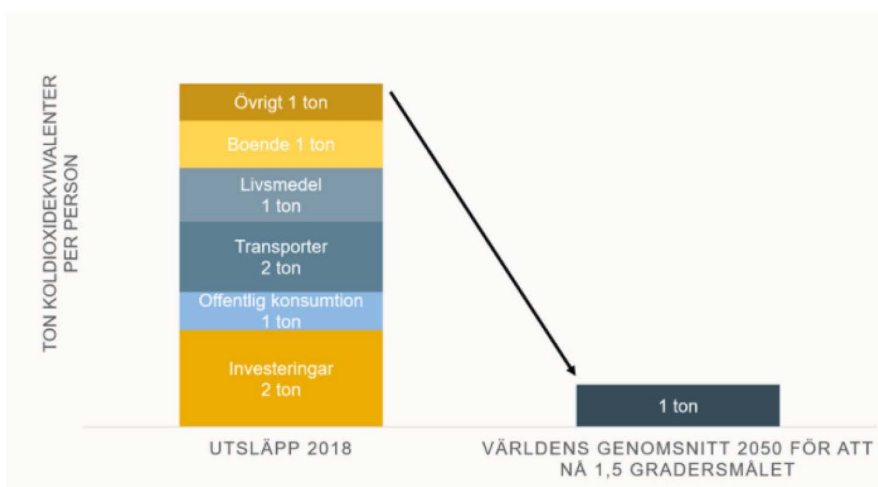
¹⁹ Jordbruksverket, 2020, Livsmedelskedjan i Skåne län, Fakta och statistik om produktion och konsumtion, Sammanställning maj 2020, www.jordbruksverket.se.

²⁰ Leader i Skåne, www.leaderskane.se.

Hållbar konsumtion och cirkulär ekonomi

Konsumtionens miljöpåverkan måste minska om vi ska nå Sveriges miljömål och de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Resurserna måste utnyttjas effektivare och varor ska vara fria från farliga ämnen. Varor och tjänster påverkar miljön under hela livscykeln, vid tillverkning, användning, återbruk, materialåtervinning, omhändertagande av avfall och transporter i alla led. En omställning till mer hållbara alternativ är positivt, inte bara för miljön utan även för vår hälsa. Under de senaste fem decennierna har världens befolkning fördubblats, materialutvinningen tredubblats och bruttonationalprodukten fyrdubblats. FN:s Internationella Resurspanel har konstaterat att utvinning och bearbetning av naturresurser har ökat kraftigt under de senaste två decennierna, vilket nu är orsak till mer än 90 procent av förlusten av biologiska mångfald och vattenbrist, samt ungefär 50 procent av vår klimatpåverkan globalt sett. Det är därför av största vikt att ställa om resursanvändningen för att skydda våra ekosystem. Ekonomin är dock fortfarande i stor utsträckning uppbyggd kring snabb förbrukning av råvaror. När kostnaden för jungfruliga material inte speglar deras fulla miljöpåverkan försvagas incitamenten för att hushålla med resurser.²¹

Utsläppen av växthusgaser från svensk konsumtion uppgick år 2018 till cirka åtta ton per person och år. Senast år 2050 behöver världens utsläpp minska till under ett ton per person i snitt för att vi ska nå 1,5-gradersmålet. Två tredjedelar av svenskarnas utsläpp kommer från hushållen, medan offentlig konsumtion och investeringar står för resterande tredjedel, se figur 1 nedan. Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp domineras av utsläpp från konsumtion av transporter, livsmedel och boende. Återstoden av utsläppen kommer från investeringar i exempelvis byggnader och maskiner, samt offentlig konsumtion, det vill säga de varor och tjänster som offentlig verksamhet köper in.

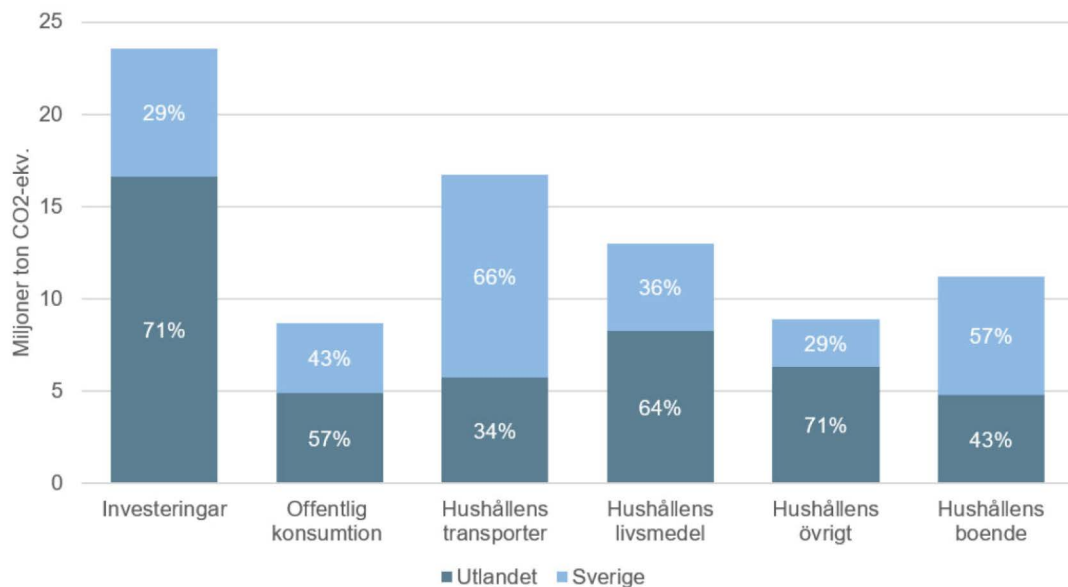

Figur 1. Konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp per person år 2018 och målsättning till år 2050 enligt Parisavtalets 1,5-gradersmål. Källa: Naturvårdsverket/SCB.²²

²¹ Regeringen, 2020, Cirkulär ekonomi – strategi för omställningen i Sverige.

²² Naturvårdsverket, Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser, [Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser](#)

Cirka 57 procent av de konsumtionsbaserade utsläppen kommer ifrån utlandet i form av investeringar och hushållens import av livsmedel och övriga konsumtion. Det är stora utsläpp från andra länder i de flesta sektorerna förutom transportsektorn, se figur 2 nedan. Att transportrelaterade utsläpp främst sker i Sverige beror på att majoriteten av personbilstransporterna sker inom Sverige gränser.

Figur 2. Sveriges konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp per konsumtionsområde och produktionsregion år 2018. Källa: Naturvårdsverket/SCB.²³

Utmaningar för att nå hållbar konsumtion och produktion

I 2021 års uppföljning av genomförandet av Agenda 2030 pekar regeringen på att Sveriges utmaningar inom mål 12 *Hållbar konsumtion och produktion* bland annat är att hitta sätt att fortsatt minska utsläppen av växthusgaser, inklusive utsläppen utomlands förknippade med svensk konsumtion, samt att minska den höga materialkonsumtionen. Åtgärder för framtiden är att:

- hitta sätt att minska utsläppen associerade med svensk import,
- se till att strategier och handlingsplaner relevanta för målet aktivt tillämpas och leder till resultat,
- arbeta för att minska den höga materialkonsumtionen och öka resurseffektiviteten,
- fortsätta driva på utvecklingen mot hållbar konsumtion och produktion inom näringslivet
- aktivt arbeta för att fasa ut miljöskadliga subventioner.²⁴

- [Naturvårdsverket \(naturvardsverket.se\)](https://naturvardsverket.se).

²³ Naturvårdsverket, Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser, [Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser](#) - [Naturvårdsverket \(naturvardsverket.se\)](https://naturvardsverket.se).

²⁴ Regeringen, 2021, Sveriges genomförande av Agenda 2030 för hållbar utveckling.

Omställning till en cirkulär ekonomi

År 2020 antog regeringen en nationell strategi för cirkulär ekonomi som fokuserar på omställningen till cirkulär produktion, konsumtion och affärsmodeller, samt giftfria och cirkulära materialkretslopp. Visionen för strategin är ”Ett samhälle där resurser används effektivt i giftfria cirkulära flöden och ersätter jungfruliga material” och det övergripande målet är ”Omställningen till en cirkulär ekonomi ska bidra till att nå miljö- och klimatmålen, samt de globala målen i Agenda 2030”.

Omställningen till en cirkulär ekonomi har en stor potential att minska resursanvändningen och därmed begränsa klimat- och miljöpåverkan. Genom företagande och innovation, baserat på cirkulära materialflöden och affärsmodeller, kan utvecklingen av en resurseffektiv, giftfri, cirkulär och biobaserad ekonomi stärkas i hela landet. Jungfruliga material ska så långt det är möjligt ersättas av resurser som används effektivt i cirkulära flöden.

Nyckeln till en väl fungerande cirkulär ekonomi är både innovation längs hela värdekedjan och framgångsrika cirkulära affärsmodeller i näringslivet baserade på utbud och efterfrågan, samt samverkan med andra centrala aktörer i samhället. Många företag, organisationer och aktörer har redan börjat ställa om och utveckla cirkulära flöden och affärsmodeller.

I det kommande nationella arbetet kommer särskilt plast, textil, förnybara och biobaserade råvaror, livsmedel, bygg- och fastighetssektorn, inklusive bygg- och rivningsavfall, samt innovationskritiska metaller och mineraler att prioriteras i omställningen till en cirkulär och biobaserad ekonomi.²⁵

Klimat- och miljöpåverkan från offentlig konsumtion

År 2019 uppgick de offentliga inköpens klimatpåverkan till 23,5 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Det motsvarar 28 procent av den totala klimatpåverkan till följd av svensk konsumtion. Inköpen påverkade också indirekt den biologisk mångfalden genom förändrad landanvändning motsvarande 2 614 miljoner kvadratmeter och utsläppen av inandningsbara partiklar som har negativ påverkan på människors hälsa uppgick till 34 533 tusen ton. Kommunerna stod för cirka 44 procent av inköpens klimatpåverkan, regionerna för 24 procent, staten för 23 procent och de kommunala bostads- och fastighetsbolag för 9 procent av de offentliga inköpens klimatpåverkan. Störst påverkan, oavsett miljöaspekt, har inköpskategorin *Byggnad, fastighet och mark*, följt av *Utrustning och material* som bland annat omfattar byggmaterial, fordonsbränslen, möbler och kontorsmaterial och förbrukningsmaterial med mera, och *Drift av verksamheter och driftentreprenader*.²⁶

²⁵ Regeringskansliet, 2020, Cirkulär ekonomi – strategi för omställningen i Sverige

²⁶ Upphandlingsmyndigheten, 2021, De offentliga inköpens klimat- och miljöpåverkan, <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/om-hallbar-upphandling/miljomassigt-hallbar-upphandling/analysera-inkopen-med-miljospendanalys/de-offentliga-inkopens-klimat--och-miljopaverkan/>

Globala problem kräver lokala lösningar

Dagens konsumtion och produktion är ett gränsöverskridande problem och måste lösas med internationell samverkan. Svensk konsumtion påverkar miljön utanför Sveriges gränser och andra länders konsumtion påverkar vår livsmiljö. Ur ett regionalt och lokalt perspektiv kan vi arbeta för en mer hållbar konsumtion och produktion inom många olika områden som har effekt både på den regionala miljön och globalt. Som exempel kan nämnas cirkulär ekonomi, avfallsförebyggande och hållbar upphandling men även arbetet med ett giftfritt Skåne och hållbar undervisning är viktiga områden. För att fortsätta bygga ett hållbart samhälle har både stora och små företag en nyckelroll och hållbarhetsaspekter behöver integreras som en naturlig del i affärsverksamheten. Det är viktigt att företagen tar ett eget ansvar men även att man genom vägledning, stöd och utbildningar på regional nivå verkar för näringslivets omställning till hållbara affärsmodeller.

För att minska den svenska konsumtionens miljöpåverkan behövs insatser som stimulerar både en hållbar produktion, hållbara produkter och en hållbar konsumtion. Den enskilde konsumenten är en viktig del av lösningen, men kan inte lösa hela problemet genom att välja miljösmart. Det huvudsakliga ansvaret för den nationella omställningen ligger på politiker och andra beslutsfattare, som har möjlighet att styra infrastrukturinvesteringar, ge incitament till hållbar produktion och konsumtion av livsmedel, reglera byggandet med mera. Offentlig sektorns inköp kan användas som ett strategiskt verktyg för mer hållbar konsumtion.²⁷ Arbetet för en mer hållbar konsumtion och produktion behöver ske inom alla nivåer och sektorer i samhället, från internationell och nationell nivå ner till det lokala sammanhanget och den enskildes val, och genom insatser inom både offentlig sektor och näringslivet samt idéburen sektor.

²⁷ Naturvårdsverket, 2019, Temaområde hållbar konsumtion och produktion, <https://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/uppdelat-efter-omrade/hallbar-konsumtion-produktion/arbetsrapport-hallbar-konsumtion-och-produktion.pdf>